

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології

Науковий журнал
Виходить десять разів на рік

Заснований у листопаді 2009 року
№ 7 (91), 2019

CEJSH

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

Crossref

 Google
Академія

Суми
СумДПУ імені А. С. Макаренка
2019

УДК 37(062.552)

Засновник та редакція

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (протокол № 2 від 30.09.2019)

Редакційна колегія:

- А. А. Сбруєва** – доктор педагогічних наук, професор (**головний редактор**) (Україна);
М. А. Бойченко – кандидат педагогічних наук, доцент (заступник головного редактора)
(Україна);
О. Є. Антонова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Біда – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Дж. Бішоп – доктор філософії, професор (США) (**J. Bishop** – PhD, professor (USA));
В. С. Бугрій – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Ю. А. Бондаренко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Б. В. Год – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Заболотна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Е. Кантович – доктор хабілітований, професор (Польща) (**E. Kantovych** – dr. hab., prof.
(Polska));
Ц. Курковський – доктор гуманітарних наук (Польща) (**C. Kurkowski** – dr. nauk
humanistycznych (Polska));
О. В. Кучай – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
М. П. Лещенко – доктор педагогічних наук, професор (Польща)
І. М. Литовченко – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
О. В. Лобова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Михайличенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Г. Ю. Ніколаї – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Семеніхіна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Семенов – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
В. І. Статівка – доктор педагогічних наук, професор (Китайська Народна Республіка);
О. С. Чашечникова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
М. Яворська-Вітковська – доктор хабілітований, професор (Польща) (**M. Jaworska-
Witkowska** – dr. hab., prof. (Polska));
О. Г. Козлова – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Полякова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар)
(Україна)

Затверджено як фаховий журнал з педагогічних наук
(наказ МОН України № 1021 від 07.10.2015)

*Журнал індексується в Crossref, Index Copernicus Master List, Cite Factor,
Google Scholar та CEJSH.*

У журналі відображено результати актуальних досліджень з проблем
порівняльної педагогіки, історії освіти та загальної педагогіки, педагогіки вищої школи,
а також спеціальної педагогіки.

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019

SUMMARY

Shatkivskiy Vitalii. Comparison of some web-oriented environments for studying programming.

This article provides comparative analysis of some web-oriented environments for studying programming used in basic secondary education institutions according to certain criteria and established by the relevant selection indicators. The presence of a large number of such environments, their constant change and adaptation to modern programming approaches and methods of its study, emergence of new tools and methods to work with them requires their analysis and research. The conducted survey among students of pedagogical specialties helped to identify the main problems that students face in studying programming: a large amount of new information, rigor in the use of programming language syntax, basic mathematical training, the need for long independent work, long periods of mental stress. One way to improve the quality of learning the material is to use training simulator programs, including web-oriented ones. Their use will greatly reduce the time of study and consolidation of new material, thereby improving the learning process. Five popular online environments have been selected for analysis, which are suitable for both initial learning of the basics of programming and the system for verifying correctness of the contest and Olympiad of programming. The analysis was carried out by the method of expert evaluation: study practical experience of ICT teachers of the general secondary education institution related to the studying programming. They analyzed the following web-oriented environments for studying programming: code.org, codeschool.com, e-olymp.com, javarush.ru, sololearn.com in terms of interface, cost effectiveness, the number of specific modules or services, interoperability and compatibility with other systems, reliability and stability, mobile version and application availability, ergonomics and ease of use. The description of the analyzed environments provides an overview of their functionality, creation history, usage features, supported programming languages, payment and access conditions.

The results of the analysis are presented in comparative tables showing the values of the indicators by the set criteria, as well as the total number of points identified by the experts during the study, and the findings indicate some environments that should be used in the learning process to studying programming and outline prospects for further research of web-oriented environments for learning programming.

Key words: programming, web-oriented environments, learning, computer science.

УДК 373.2.016:81-028.31]:001.895

Стефанія Яворська

Київський університет імені Бориса Грінченка

ORCID ID 0000-0003-3136-3894

Світлана Романюк

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ORCID ID 0000-0002-9905-8880

DOI 10.24139/2312-5993/2019.07/141-152

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто процес оволодіння дитиною мовленнєвими вміннями й навичками в закладі дошкільної освіти. Здійснено порівняльний аналіз монологічного і

діалогічного мовлення. Подано аналіз сучасних підходів до розвитку мовлення дітей і шляхи їх удосконалення.

Чітко окреслено, що системний підхід у навчанні дошкільників складає воедино три напрями: структурний (розвиток мовлення відбувається на фонетичному, лексичному, граматичному і текстовому рівнях), функціональний (комунікативний, реалізує комунікативні функції мови), когнітивний (пізнавальний). Зазначено, що на розвиток мовлення дітей особливо впливають ігри. Зроблено висновок, що систематична робота, спрямована на засвоєння мовних норм, розвиток мовлення й мислення, має бути основою всієї системи виховання в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: дошкільники, зв'язне мовлення, комунікативна компетентність, мовленнєва культура, системний підхід, діалогічне і монологічне мовлення, методи, прийоми навчання, мовні і мовленнєві норми.

Постановка проблеми. Центральним завданням розвитку мовлення дітей-дошкільників є виховання мовної особистості, яку характеризує достатній рівень комунікативної компетентності, що водночас забезпечує високий рівень мовленнєвої культури. Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує дитину на активне опанування мовних норм і вміння правильно їх застосовувати у зв'язному висловленні: в логічній послідовності, відповідно до вимог граматики (Базовий компонент, 2002).

Аналіз актуальних досліджень. Проблема розвитку мовлення дошкільників є предметом уваги багатьох учених, вона розглядалася й розглядається в різних аспектах: психологічному (Б. Ф. Баєв, Л. С. Виготський, Г. М. Леушина, О. М. Леонтьєв, О. Р. Лурія, І. О. Синиця та ін.); лінгводидактичному: формування звукової культури, граматичної правильності та виразності мовлення (А. М. Богуш, О. Л. Жильцова, Л. А. Калмикова, Н. С. Карпінська, О. І. Максаков, А. І. Полозова та ін.); діалогічного та монологічного мовлення, проблеми культури невербальних засобів спілкування, мовленнєвого етикету (А. М. Богуш, М. С. Вашуленко, Н. Ф. Виноградова, Н. В. Гавриш, Л. А. Порядченко, О. С. Ушакова, Г. В. Чулкова та ін.); навчання розповідання та переказування (Н. В. Гавриш, Л. І. Глухенька, О. П. Короткова, Н. П. Орланова, Н. Г. Смольнікова, С. К. Хаджираєва та ін.). Окремі аспекти системного підходу в навчанні мови молодших школярів та учнів середньої школи розглядали Т. О. Ладиженська, В. О. Кустарєва, О. І. Нікітіна, М. О. Плешкін, М. С. Рождественський та ін.

Водночас аналіз педагогічної літератури дає підстави для висновків, що проблема розвитку зв'язного мовлення в дошкільній лінгводидактиці також була предметом вивчення й уваги багатьох науковців (А. М. Богуш, Н. І. Луцан, Т. М. Котик та ін.). У теорії і практиці є неоціненні здобутки, однак система роботи з розвитку зв'язного мовлення, не зважаючи на її актуальність, розроблена недостатню. Це й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Розробити теоретико-методичні й концептуальні засади розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з позицій системного підходу до комунікативної діяльності; визначити і

науково обґрунтувати педагогічні умови й закономірності сприяння її розвитку; виявити сутність, показники, структуру і методичні особливості формування діалогічної, монологічної та ігрової компетенцій дошкільників.

Методи дослідження. Для досягнення окреслених завдань та мети дослідження використано комплекс методів науково-педагогічного пошуку: вивчення та аналіз науково-методичної літератури – з метою з'ясування стану дослідження проблеми та виявлення механізмів впливу на розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку; спостереження за організацією освітнього процесу в закладі дошкільної освіти для виявлення ефективних методів та прийомів навчання; систематизація й узагальнення емпіричного матеріалу для виокремлення дидактичних засад підвищення ефективності системного підходу в розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Домінуючу роль у формуванні зростаючої особистості відіграє мовленнєвий розвиток, основи якого закладаються ще в дошкільному віці. Саме у зв'язному мовленні реалізується головна комунікативна функція мови й мовлення. Зв'язне мовлення – складова розумової діяльності, у якій відображається логічне мислення дитини, уміння осмислювати інформацію та продукувати її в логічному, правильному й чіткому мовленні. Мовленнєвий розвиток – один із пріоритетних напрямів роботи закладу дошкільної освіти, ключова проблема лінгводидактики. Тому завдання його працівників на цьому етапі допомогти дитині – успішно оволодіти навичками зв'язного мовлення, підготувати дошкільника до навчання у школі. Успішність дитини в школі багато в чому залежатиме від рівня її зв'язного мовлення, яке, у свою чергу, забезпечує розвиток інтелекту, самосвідомості дитини, впливає на формування таких її якостей, як креативність, ініціативність та компетентність. Адже дитина повинна вміти відповідати на запитання, сама ставити запитання, самостійно викладати свої думки, спілкуватися з однолітками, що вимагає від неї уміння володіти словом. І в той самий час мовлення дитини повинно бути живим, безпосереднім, невимушеним. Саме вміння розповідати допомагає дитині бути комунікативною, долати сором'язливість та мовчазність, розвиває впевненість у її силах. А це, безперечно, сприятиме успішній соціалізації дошкільника, установленню контакту з однолітками, довкіллям. Практика засвідчує, що діти, які приходять у дошкільні установи, здебільшого не вміють логічно побудувати своє мовлення, не знають віршиків, казок, що загалом негативно відображається на всіх сферах їх діяльності.

Науковці підкреслюють, що формування мовленнєвої компетентності має охоплювати триєдину мету: розвиток мовлення, навчання мови й мовленнєве виховання. Ця мета була обґрунтована російським ученим Ф. О. Сохіним, доповнена, доопрацьована і конкретизована українським лінгводидактом А. М. Богуш (Богуш, 2000; Сохін, 1955). Найбільш ефективним засобом її досягнення є системний підхід, який передбачає виокремлення й

органічне поєднання напрямів удосконалення та поглиблення навчання зв'язного мовлення як сукупності взаємопов'язаних компонентів. Однак, система не є механічною сумою цих компонентів, а має нові, відмінні від них властивості й набуває їх завдяки своїм внутрішнім і зовнішнім зв'язкам. Таким чином, для побудови системи зв'язного мовлення необхідним є чітке визначення її компонентів, виокремлення й аналіз зв'язків між ними, виявлення зв'язків взаємопідпорядкування між такими компонентами і вироблення методики навчання з урахуванням цих зв'язків.

Загальновідомо, що мовленнєва діяльність реалізується у двох формах: діалогічній та монологічній. Під діалогічним мовленням ми розуміємо комунікацію/розмову двох або більше співрозмовників, це спілкування між слухачем та мовцем, яке забезпечується як умовами спілкування (наявність мотивуючого мовного середовища), так і бажанням (метою) спілкуватися. Дитина повинна не боятися зробити помилку і бути впевненою, що з неї не будуть глузувати в разі помилки, тобто атмосфера спілкування повинна бути для дитини безпечною, затишною. Ні в якому разі не можна примушувати дитину включатися в діалог, краще дати їй можливість послухати інших дітей, а потім за бажанням приєднатися до розмови.

Діалогічне мовлення в дошкільному віці допомагає дітям у подальшому говорити зв'язано, тобто є основою монологічного мовлення. Крім того, спілкування розширює та поглиблює знання дітей з рідної мови, прищеплює любов до рідного слова, збагачує словниковий запас, розуміння значення слів, ознайомлює з елементарними правилами етикету під час бесіди.

Діалогічне мовлення реалізується в повсякденному спілкуванні і під час підготовлених бесід, воно розвиває вміння вести діалог. Основним методом його формування – бесіда, мета якої – систематизувати й закріпити живим словом набуті знання, пов'язані з інтересами дітей, їхнім досвідом і живими враженнями. Діалогічне мовлення відбувається в мовленнєвій практиці за активної участі дітей під час створення спеціальних мовленнєвих ситуацій, оскільки саме тоді в них виникає потреба висловлювати свої думки. Теми бесід мають бути різні, але зрозумілі, проводитися природно, невимушено, відповідати розвиткові дітей, зацікавлювати, сприяти розвиткові культури, вихованню, завершуватися висновком. Наприклад, у результаті колективної бесіди про весну висловлення дітей були такі:

Весною гріє сонечко. Тане сніг. Небо голубе. З дахів скидають сніг. Розпускаються верби. На вулицях калюжі. Течуть струмочки. Сніг перестав падати. Стало тепліше. Зацвітають квіти. Люди одягають весняний одяг. Це прийшла до нас весна.

Особливо ефективна під час систематизації й закріплення спостережень та уявлень бесіда в поєднанні з розповіддю, учасниками якої

переважно є весь колектив дітей. Одна з методичних вимог до цього методу – не зобов'язувати до повних відповідей, не зловживати запитаннями, а заохочувати до розповіді. Та найбільшу ефективність дає бесіда, проілюстрована яскравими малюнками, виразною імітацією, мімікою та жестами. Адже дошкільнятам притаманне наочно-образне мислення, що, власне, й забезпечує належний рівень сприйняття, розуміння інформації. Так, під час бесіди з опорою на малюнок до казки «Колобок» можна поставити дітям такі запитання:

- Яких тварин ти бачиш на малюнку? (ведмедя, лисицю, вовка та зайця).
- Що ти знаєш про вовка? (він злий та сирій і живе в лісі).
- Що ти можеш розповісти про лисичку? (вона дуже хитра, рудого кольору, у неї великий пухнастий хвіст).
- Де ти бачив цих звірів? (у зоопарку, там вони живуть у клітках).

З дітьми можна проводити бесіду й на будь-які інші теми: про іграшки, свою вулицю, книжки, переглянуті кінофільми, мультфільми, стосунки з товаришами та ін. При цьому їх треба вчити уважно слухати співрозмовника, не перебивати його, виховувати культуру спілкування. Під час бесіди запитання дорослого повинні ускладнюватися поступово, як і відповіді дітей – від коротких питань, на які дитина дає конкретну відповідь, до складніших питань, які потребують розгорнутої відповіді. Такий підхід здійснюється з метою поступового переходу до монологічного мовлення.

Монологічне мовлення, на думку науковців, є складнішим та вищим рівнем комунікації. Якщо діалогічному мовленню можна і не навчати дитину, оскільки вона спонтанно долучається до процесу спілкування, відповідаючи на репліки, запитання, і це мовлення може бути стихійним, то монологічному слід навчати. Монологічне мовлення – це виклад зв'язних думок однієї особи, яке є довготривалим та послідовним. Для нього характерна літературна лексика, розгорнуте висловлювання та логічна завершеність. Цей вид мовлення розрахований на слухачів, він складніший, порівняно з діалогічним, і спрямовує дитину до попереднього обдумування змісту. Говорити в ньому слід образно, емоційно, не відволікаючись на сторонні речі.

Монологічне мовлення виробляє вміння будувати зв'язне висловлювання, розрізняти його типи: опис, повідомлення, міркування.

Обидві ці форми активно взаємодіють залежно від умов спілкування: під час різних бесід, особливо колективних, переказу казок, оповідань, самотійної розповіді. Зазначимо, що діалогічне мовлення сприяє формуванню навичок спілкування. Способи мовленнєвої діяльності можуть бути індивідуальні, колективні, однак у всіх випадках вимоги до них – змістовність.

У дошкільний період дуже важливо активно працювати не лише над розвитком мовлення дитини, а й збагаченням її словника. Такі завдання ставить перед вихователем дошкільного закладу навчальна програма.

Основними вимогами, що зазначені в цьому державному документі, є: 1) збагачення кількісного складу лексики, розкриття семантики слова і багатозначних слів, активне вживання їх дитиною в мовленні; 2) активізація словника у процесі різних видів мовленнєвої діяльності; виконання вправ на збагачення лексики, добір антонімів, синонімів тощо.

Як зазначають дослідники, словникову роботу слід проводити систематично: під час спостережень, розгляду предметів найближчого оточення, екскурсій, у повсякденному житті, під час слухання казки, оповідання. Вихователь має подбати про те, щоб кожне нове слово збереглося в пам'яті дітей. Один раз почуте, воно швидко забудеться, тому його треба повторювати, складати з ним речення. Кожне промовлене нове слово сприяє розвитку мовлення дитини.

Системний підхід у навчанні дошкільників складає воєдино три напрями: структурний (розвиток мовлення відбувається на фонетичному, лексичному, граматичному і текстовому рівнях), функціональний (комунікативний, реалізує комунікативні функції мови), когнітивний (пізнавальний) (Гавриш, 2004).

У психології та лінгводидактиці доведено, що мова й мислення завжди нероздільні і пов'язані з трудовими процесами, з діяльністю людини. Дошкільник вчиться розмовляти у процесі навчання, слухаючи розповідь, казку чи оповідання (Гавриш, 2004; Баєв, 1972; Синиця, 1974).

Практика підтверджує, що на розвиток мовлення дітей особливо позитивно впливають ігри, під час яких відбувається основний трудовий процес і насамперед проявляється творча діяльність дитини. Граючись, вона безперервно говорить, навіть на самоті, надаючи іграшкам властивостей і можливостей, як істоті. Отже, дитина вчиться, а жодне учіння неможливе без мови, мовлення, мислення. Тому педагог має ретельно продумати добір іграшок, тему і мету гри, її види і форми, оскільки недоліки моторного розвитку особи в дитинстві можуть призвести до затримки в розвитку, дефектів мовлення.

Співрозмовниками дитини мають бути і дорослі, і діти, а також, що дуже важливо, середовище ровесників, з якими вона спілкується багато, охоче й невимушено. Мовлення, яке народжується у спілкуванні, у реальному соціумі, служить меті життя перш за все.

Під час щоденного спілкування дитини з дорослими закладаються основи її майбутнього зв'язного мовлення. Воно може бути «правильним» і «неправильним». Чистота культури мовлення дітей залежить від культури мовлення тих людей, із якими вони живуть і спілкуються.

Зауважимо, що навчання дошкільника починається задовго до того, як він сяде за парту, візьме в руки буквар і ручку. Психологи (Баєв, 1972; Виготський, 1982; Синиця, 1974) стверджують, що дитина здатна мислити лише завдяки єдності навчання мовлення, спостереження з використанням

наочності. За К. Д. Ушинським, застосування наочності багато важить у навчанні, оскільки головну мету його складають вправи на спостережливість, логічне мислення й розвиток уміння висловлювати свої думки (Ушинський, 1983).

Важливо пам'ятати, що всі види і зміст занять у закладах дошкільної освіти мають забезпечувати засвоєння нової лексики і формування мовленнєвих навичок у дітей. Збагачення мовлення залежить від форм, методів і прийомів спілкування з дитиною, побудови занять, виконуваних вправ. Завдання до вправ можуть бути різні. Наприклад:

– Добір епітетів до іменників. Дайте відповідь на запитання: *«Які бувають кішки?»* (Діти переважно відповідають: *гарні, великі, маленькі, пухнасті, добрі, білі тощо*).

– Добір дій до предмета. Дайте відповідь на запитання: *Що робить кішка?* (*бігає, скаче, м'яукає, спить, умивається*).

– Дайте відповідь на запитання. *Що світить на небі? Яке сонечко?* (*Ясне, маленьке, далеке, тепле, гаряче, пекуче*).

– Поясніть, як ви розумієте значення наведених слів, складіть із ними речення: *будинок, гриб, яблуна, дерево, город, квіти*.

– Завершіть думку, додавши пропущені слова. *На небі світить... Песик лежить... Мама спекла... Тато прийшов з...*

– Складіть речення (*на задану тему*).

– Поширте речення словами, які відповідали б на поставлені запитання *Собачка бігає (де? коли? для чого?). Сніг іде (чому? коли? який?)*.

– Заучування і вимова скоромовок (*за бажанням*): *Коси, коса, поки роса. На дворі – трава, на траві – дрова*.

Наведені завдання призначені для дітей старшого дошкільного віку. Для дитини 3–4-х років фактором розвитку мовлення є живе слово, застосування методів і прийомів, зокрема бесіди, розповіді, переказування, читання, заучування напам'ять віршів тощо. Слід водночас пам'ятати, що «Найбільш природною обстановкою для виховання й розвитку мовлення є природа – жива книжка для дітей, найшвидший шлях для розвитку почуттів, сил і можливостей» (Сухомлинський, 1977, с. 86).

Під час навчання зв'язному мовленню дітей дошкільного віку цілком доречним та обґрунтованим на сучасному етапі є використання інноваційних методик, ефективність яких, як засвідчує практика, досить висока.

Позаяк сучасні діти переобтяжені різноманітною інформацією, завданням вихователя є зробити освітній процес не лише розвивальним, а й цікавим. Одним із найефективніших прийомів, які сприяють успішному засвоєнню знань про природу, особливості природних об'єктів, які позитивно впливають на запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, є мнемотехніка. Мнемоніка – це система методів і прийомів, які сприяють ефективному запам'ятовуванню, збереженню та відтворенню

інформації за допомогою асоціацій. Слушними з цього приводу вважаємо міркування К. Д. Ушинського, який зазначав: «Вчіть дитину будь-яким невідомим їй п'яти словам – вона буде довго і даремно мучитися, але зв'яжіть двадцять таких слів із картинками, і вона їх засвоїть миттєво» (Ушинський, 1983). Розвиток зв'язного мовлення дошкільників здійснюється за допомогою мнемотехніки від простого до складного. Діти починають спершу працювати з мнемоквадратами (зображення, яке відображає одне слово, словосполучення або просте речення), поступово переходячи до мнемотаблиць (це схематичне зображення кількох фрагментів, за якими можна запам'ятати та відтворити вірш чи казку). Робота в мнемотехніці допомагає вихователю:

- розширювати та збагачувати словниковий запас дітей;
- дотримуватися послідовності під час переказування літературного твору;
- легко вивчати вірші та заучувати епічні форми;
- самостійно складати розповіді, відгадувати загадки.

Результати практичної діяльності засвідчують, що за допомогою мнемотехніки покращуються та впорядковуються процеси запам'ятовування, зростає інтерес дошкільників до навчання, підвищується їх рівень зв'язного мовлення, вони стають активними впродовж усього заняття.

Щоб досягти бажаних результатів, педагог має спрямовувати навчальний процес на свідоме засвоєння дошкільниками мовних і мовленнєвих норм, заохочувати їх до самостійних висловлювань під час виконання різних репродуктивних дій, зокрема творчих розповідей, складання текстів до певної події за заданим початком чи кінцівкою. Чималу увагу слід приділити роботі з усною народною творчістю: піснями, казками, прислів'ями, загадками тощо, звертаючи увагу при цьому на специфічні казкові звороти, зачин, кінцівку, виділяти фразеологізми з роз'ясненням їх змісту. Дитячий фольклор відповідає віковим особливостям дітей і тому зрозумілий, має і виховне спрямування, допомагає розрізнати добро і зло, вчить перемагати тощо.

Великої ваги творам усної народної творчості в навчанні надавав К. Д. Ушинський і підкреслював, що робота з будь-яким видом фольклору є своєрідним логічним завданням для дітей, виконуючи яке вони розвивають мислення і мовлення (Ушинський, 1983). Прекрасним зразком для розвитку культури мовлення є цілеспрямоване й систематичне використання казки, яку можна читати та розповідати, створювати самостійно.

Як відомо, основними структурними компонентами культури мовленнєвого спілкування виступає правильність мовлення, яке має відповідати нормам літературної мови – орфоепічним, фонетичним, словотвірним і граматичним; формування комунікативної якості мовлення

(точність, виразність, багатство), розвиток уміння добирати відповідно до ситуації спілкування лексичний матеріал.

Для виховання й розвитку мовлення особливо цінними є картини і малюнки, робота з якими дає можливість розвивати здібності до спостереження, сприяє розвиткові інтелектуальних процесів мислення, уяви, логічних суджень. Основна мета роботи з малюнками – навчити розглядати картинку, описати її зміст. Однак при цьому слід пам'ятати, що «Цінною картина буде в тому випадку, якщо вона дає простір для розширення дитячого кругозору, збільшення лексичного запасу, розвитку естетичного смаку» (Тихеева, 1981, с. 8).

У розвитку зв'язного мовлення дуже важливо навчання з дошкільниками будувати на зв'язку з довкіллям і сучасністю. І не лише через картинки, бесіди чи оповідання знайомляться діти з життям, а загалом через активну участь у цьому житті. Найцінніший засіб для досягнення мети у вихованні, надійний помічник в освітньому процесі – це середовище, у якому живе дитина, все, що сприяє усвідомленню навколишнього, підвищує цікавість дітей, збагачує їхній досвід.

За вимогами програми, до школи дитина має оволодіти елементарними особливостями будови мови, дотримуватись норм мовлення – основних морфологічних (словотвору, відмінювання частин мови, дієвідмінювання дієслів) і синтаксичних (керування, узгодження, побудова речень) тощо.

Фахова діяльність вихователя дошкільного закладу ставить перед ним завдання розвивати свою мовленнєву компетентність, удосконалювати вміння самостійно складати різні зразки розповідей – описові, на основі власних вражень, творчі; складати тексти дидактичних мовленнєвих ігор, ситуацій та мовленнєвих завдань; виправляти мовленнєві помилки й попереджувати виникнення нових; орієнтуватись у методичній літературі, творчо застосовувати наукові дослідження на практиці; уміти аналізувати, зіставляти, знаходити найефективніші форми, методи і прийоми роботи, що сприятимуть збагаченню мовлення дітей (Богущ та Гавриш, 2013).

Слід пам'ятати, що дитина – це своєрідна маленька людина і, можливо, велика людина в майбутньому, яка приховує в собі задатки багатьох здібностей, розвиток яких залежить від педагогів. Ці задатки не можуть розвиватися якісно, доцільно й цілісно без правильно організованої методичної роботи над культурою мовлення.

Педагог має враховувати, що будь-який вид чи форма роботи з дітьми прищеплює їм навички культури, готує до виступу перед колективом. Як підтверджує досвід роботи, підготовку до публічних виступів людини краще починати вже з раннього дитинства, коли закладаються основи зв'язного мовлення.

Висновки. Робота над розвитком мовлення буде ефективною, якщо: а) розширювати кругозір дітей, уяву; б) розвивати зорові і слухові спостереження.

Удосконаленню знань і вмінь дітей, використанню різних способів організації їх мовленнєво-творчої діяльності сприяє: планування різних видів занять із урахуванням індивідуальних особливостей дітей, віку, можливостей, інтелектуальних здібностей; створення відповідних умов для активної комунікації дітей із різними віковими категоріями співрозмовників.

Педагог має уважно продумувати тему, мету, зміст, завдання, добре володіти методами і прийомами роботи з розвитку зв'язного мовлення, уміло їх застосовувати і враховувати, що методи навчання залежать від вікових особливостей дітей. Його діяльність має бути спрямована на розвиток мовного чуття, мовленнєвих здібностей дошкільників. Чільне місце в цьому процесі повинна посісти робота над збагаченням лексики дітей.

Мовленнєве виховання має бути системним, грамотним, чітким, виразним, точним. Систематична робота, спрямована на засвоєння мовних норм, розвиток мовлення й мислення є основою всієї системи виховання в закладах дошкільної освіти.

Дослідження не претендує на вичерпне розкриття окресленої проблеми. Подальшої розробки потребують питання впливу мовленнєво-ігрової діяльності на формування граматичної правильності культури мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

- Баєв, Б. Ф. (1972). *Психологія навчання*. Київ: Рад. Школа. (Baiev, B. F. (1972). *Psychology of training*. Kyiv: Soviet School).
- Базовий компонент дошкільної освіти. (2002). *Дошкільне виховання, 7, 6-9* (Basic component of preschool education. (2002). *Preschool Education, 7, 6-9*).
- Богуш, А. М. (2000). *Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика*. Запоріжжя: Просвіта (Bohush, A. M. (2000). *Preschool Linguistics: Theory and Practice*. Zaporizhzhia: Enlightenment).
- Богуш, А. М., Гавриш, Н. В. (2013). *Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку*. К.: Генеза (Bohush, A. M., & Havrish, N. V. (2013). *Speech development in older preschool children*. Kyiv: Genesis).
- Выготский, Л. С. (1982). *Мышление и речь*. Собр. соч.: в 6 т. Т. 2. Москва: Педагогика (Vygotskii, L. S. (1982). *Thinking and speech*. (Vol. 2). Moscow: Pedagogy).
- Гавриш, Н. В. (2004). *Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку*. Луганськ: Альма-матер (Havrysh, N. V. (2004). *Methods of development of communicative communication of preschool children*. Luhansk: Alma-Mater).
- Синиця, І. О. (1974). *Психологія усного мовлення учнів 4-8 класів*. Київ: Рад. школа (Synytsa, I. O. (1974). *Psychology of Oral Speaking in Grades 4-8*. Kyiv: Soviet School).
- Сохин, Ф. А. (1955). *Начальный этап овладения ребенком грамматическим строем языка* (автореф. дис. ... канд. наук). Москва (Sokhin, F. A. (1955). *The initial stage of mastering a child's grammatical structure of the language* (PhD thesis). Moscow).

- Сухомлинський, В. О. (1977). *Вибрані твори*: в 5 т. Т.3. К. (Sukhomlynskyi, V. A. (1977). *Selected works*. (Vol. 3). Kyiv).
- Тихеева, Е. И. (1981). *Развитие речи детей раннего и дошкольного возраста: пособие для воспитателей*. Москва: Просвещение (Tikhieieva, Ye. I. (1981). *Speech development of infants and preschool children: a manual for educators*. Moscow: Enlightenment).
- Ушинський, К. Д. (1983). *Вибрані педагогічні твори*: в 2 т. Т.1. К.: Рад школа (Ushynskyi, K. D. (1983). *Selected pedagogical works*. (Vol. 1). Kyiv: Soviet School).

РЕЗЮМЕ

Яворская Стефания, Романюк Светлана. Системный подход к развитию связного мышления детей в дошкольных учебных заведениях.

В статье рассмотрен процесс овладения ребенком речевыми умениями и навыками в детском саду. Осуществлен сравнительный анализ монологической и диалогической речи. Дан анализ современных подходов к развитию речи детей и путей их совершенствования.

Описано, что системный подход в обучении дошкольников составляет воедино три направления: структурное (развитие речи происходит на фонетическом, лексическом, грамматическом и текстовом уровнях), функциональное (коммуникативное, реализует коммуникативные функции языка), когнитивное (познавательное). Отмечено, что на развитие речи детей особенно влияют игры. Сделан вывод, что систематическая работа, направленная на усвоение языковых норм, развитие речи и мышления, должна быть основой всей системы воспитания в дошкольных учреждениях.

Ключевые слова: дошкольники, связная речь, коммуникативная компетентность, речевая культура, системный подход, диалогическая и монологическая речь, методы, приемы обучения, языковые и речевые нормы.

SUMMARY

Yavorska Stefaniia, Romaniuk Svitlana. A systemic approach to development of coherent speech of children in preschool education institutions.

The article deals with the process of mastering a child's language skills at a pre-school education institution. The comparative analysis of monologic and dialogic speech has been conducted. It is noted that both of these forms actively interact depending on the conditions of communication; dialogic speech promotes development of communication skills, monologic develops skills to build a coherent expression, to distinguish between its types. It is emphasized that the modes of speech activity can be individual, collective, but in all cases the requirement for them is meaningfulness.

The analyses of modern approaches to the development of children's speech and the ways of their improvement have been presented. Methods and techniques of work on development of coherent speech have been synthesised, perspective ways of technique of formation of speech activity have been outlined. It is argued that the child is able to think only through the unity of language training, observation using visualization. The role of works of oral folk art in teaching has been revealed. Approaches to improving the knowledge and skills of children using different ways of organizing children's speech-making activities have been considered.

The conditions that promote active communication of children with different age categories of interlocutors have been defined. The effectiveness of the use of conversation in

conjunction with the narrative during systematization and consolidation of observations and ideas has been proved. It is established that during the pre-school period it is very important to actively work not only on the development of the children's speech, but also enrichment of their vocabulary, so the pedagogue should aim the educational process at the conscious acquisition of lexical, linguistic and speech norms by the pre-school children.

It is clearly stated that systemic approach in pre-school education consists of three directions: structural (speech development occurs at phonetic, lexical, grammatical and textual levels), functional (communicative, implements communicative functions of language), cognitive (informative). It is mentioned that development of children's speech is particularly positively influenced by games, during which the main work process takes place and, first of all, the creative activity of the child is manifested.

It is concluded that systemic work aimed at mastering language norms, development of speech and thinking, should be the basis of the whole system of education in pre-school institutions. It is grounded that professional activity of the pre-school teachers sets tasks for them to constantly improve their speech competence, acquired skills and abilities.

Key words: *preschoolers, connected speech, communicative competence, speech culture, system approach, dialogic and monologic speech, methods, training techniques, languages and speech norms.*